

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/edukacja-1/wystawy/13796,Wystawa-i-konferencja-Stan-wojenny-spojrzenie-po-dwudziestu-latach-Warszawa-13-g.html>
23.04.2024, 17:22

Wystawa i konferencja „Stan wojenny - spojrzenie po dwudziestu latach” - Warszawa, 13 grudnia 2001 r.

W dniu 13 grudnia 2001 r. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej prof. Leon Kieres dokonał uroczystego otwarcia konferencji zorganizowanej przez Biuro Edukacji Publicznej IPN w 20. rocznicę wprowadzenia stanu wojennego w Polsce. Konferencja odbyła się w siedzibie IPN.

Konferencję "Stan wojenny - spojrzenie po dwudziestu latach" poprzedziło [wystąpienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego](#).

Konferencji towarzyszyło otwarcie wystawy pod tym samym tytułem, na której zaprezentowane zostały materiały archiwalne, zdjęcia i eksponaty ze zbiorów IPN, Ośrodka KARTA, Polskiej Agencji Informacyjnej, Archiwum Filmowego WFDiF, Muzeum Historycznego m. St. Warszawy oraz ze zbiorów prywatnych.

[Program konferencji wraz z tekstami referatów.](#)

[Obchody 20 rocznicy wprowadzenia stanu wojennego w pozostałych Oddziałach IPN.](#)

Stan wojenny w Polsce

Przygotowania do stanu wojennego rozpoczęto już w październiku 1980 r. Do opracowywania planów tej operacji

przystąpił Komitet Obrony Kraju i działające z jego polecenia Sztab Generalny WP oraz MSW. 12 listopada 1980 r., na posiedzeniu KOK-u, gen. Jaruzelski poinformował, że przygotowany został "zestaw niezbędnych aktów prawnych dotyczących stanu wojennego".

W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r., nie czekając nawet na formalne uchwalenie przez Radę Państwa dekretu o stanie wojennym, grupy funkcjonariuszy MO i SB przystąpiły do zajmowania siedzib regionalnych "Solidarności" oraz zatrzymywania jej działaczy. Większość Polaków o wprowadzeniu stanu wojennego dowiedziała się z radiowo-telewizyjnego wystąpienia gen. Jaruzelskiego. Działalność większości organizacji społecznych - w tym wszystkich związków zawodowych - została zawieszona. Zawieszono również większość tytułów prasowych. Z gazet centralnych wydawano jedynie "Trybunę Ludu" i "Żołnierza Wolności", a w terenie kilka lokalnych dzienników PZPR.

Wśród internowanych 13 grudnia znalazła się większość przywódców "Solidarności" z Lechem Wałęsą na czele. Łącznie, w całym okresie stanu wojennego, internowano w 49 ośrodkach blisko 10 tys. ludzi.

Na ulice największych miast skierowano 70 tys. żołnierzy i 30 tys. milicjantów, których wyposażono w kilka tysięcy czołgów, transporterów opancerzonych i wozów bojowych. Część z nich wzięła udział w pacyfikacji kilkudziesięciu zakładów pracy, w których doszło do strajków okupacyjnych. Najbardziej dramatyczny przebieg miała akcja milicji i wojska w Kopalni "Wujek", gdzie zastrzelono 9 górników.

Na podstawie dekretu o stanie wojennym wprowadzono m. in. oficjalną cenzurę korespondencji, zawieszono podstawowe prawa obywatelskie oraz wprowadzono tryb

doraźny w sądach. Szczególnie dolegliwe dla ludności stało się przerwanie łączności telefonicznej, co w niektórych ośrodkach trwało aż do stycznia 1982 r.

W Warszawie, Krakowie, Łodzi i Gdańsku oraz w kilku innych ośrodkach, doszło też w grudniu 1981 r. do demonstracji ulicznych. Niektórym z zatrzymanych uczestników zamieszek, a przede wszystkim przywódcom strajków, urządzano procesy w trybie przyspieszonym. Zapadały w nich wyroki od kilku miesięcy do 10 lat więzienia. Manifestacje uliczne stały się jedną z najważniejszych form oporu wobec stanu wojennego, a ich apogeum miało miejsce 31 sierpnia 1982 r., w drugą rocznicę podpisania porozumień gdańskich. Tego dnia demonstrowano w co najmniej 66 miastach na terenie 34 województw. Tragiczny przebieg miała demonstracja w Lubinie, w woj. legnickim, gdzie milicjanci bez wyraźnego powodu użyli broni palnej zabijając trzy osoby. W starciach we Wrocławiu oraz Gdańsku zginęło jeszcze dwóch uczestników manifestacji, a w całym kraju było kilkuset rannych. Za udział w demonstracjach zatrzymano w sumie ponad 5 tys. ludzi, z których ponad 3 tys. postawiono przed kolegami ds. wykroczeń, a 126 wytoczono procesy.

Najważniejszym przejawem istnienia opozycji stała się jednak działalność wydawnicza. W 1982 r. ukazało się poza zasięgiem cenzury co najmniej osiemset nielegalnych czasopism, wydano też ponad trzysta broszur i książek. Większość pism miała oczywiście nakład nie przekraczający kilkuset egzemplarzy, a ich żywot kończył się często po wydaniu kilku numerów. Niektóre jednak wydawano w tysiącach egzemplarzy, a ich zasięg wykraczał daleko poza obszar jednego miasta czy nawet regionu Polski. Najbardziej znany był "Tygodnik Mazowsze",

ale duże znaczenie lokalne posiadały też krakowski "Biuletyn Małopolski", poznański "Obserwator Wielkopolski" i wrocławskie "Z dnia na dzień". Duże znaczenie psychologiczne miały też audycje radia "Solidarność", które po raz pierwszy wyemitowano 12 kwietnia 1982 r. w Warszawie.

12 grudnia 1982 r., w przemówieniu telewizyjnym, gen. Jaruzelski poinformował, że zdaniem Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego powstały warunki dla zawieszenia stanu wojennego. W ślad za tym 19 grudnia Rada Państwa podjęła decyzję o zawieszeniu z dniem 31 grudnia 1982 r. stanu wojennego na całym terytorium PRL. Zwolniono wówczas około 1,5 tys. internowanych, ale w więzieniach pozostali ludzie skazani za działalność opozycyjną w okresie stanu wojennego oraz 11 internowanych dotąd czołowych działaczy "Solidarności" i KSS "KOR". Jednak mimo zawieszenia, a następnie z dniem 22 lipca 1983 r. ostatecznego zniesienia stanu wojennego, większość przepisów ograniczających swobody obywatelskie pozostała w mocy. Zasadnicze zmiany w tym zakresie nastąpiły dopiero w 1989 r.

dr Antoni Dudek

PROJEKT BADAWCZY

"STAN WOJENNY - SPOJRZENIE PO DWUDZIESTU LATACH"

Stan wojenny należy do najbardziej dramatycznych, a zarazem kontrowersyjnych wydarzeń w powojennej historii Polski. Kiedy we wrześniu 1983 r. przeprowadzono na ten temat poufny sondaż, okazało się, że 48 proc. Polaków oceniło negatywnie wydarzenia z 13 grudnia 1981 r., ale 43 proc. było przeciwnego zdania. obrońcy decyzji podjętej przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego twierdzili najczęściej, iż uchroniła ona Polskę od interwencji radzieckiej. Dla krytyków stanu wojennego, rzekoma nieuchronność tej ostatniej budziła z kolei rozliczne wątpliwości, a rzeczywistych przyczyn największej operacji wojskowo-milicyjnej w dziejach PRL doszukiwali się raczej w chęci ocalenia zagrożonego przez "Solidarność" monopolu władzy PZPR. Spór ten nie doczekał się jak dotąd jednoznacznego rozstrzygnięcia i nie należy się

spodziewać, że nastąpi to w najbliższej przyszłości. Nie powinno to wszakże przeszkadzać w prowadzeniu badań historycznych nad dziejami Polski w tym okresie, do czego przyczynę stanowi program "Stan wojenny - spojrzenie po dwudziestu latach" realizowany w Biurze Edukacji Publicznej IPN.

Centralna część programu obejmuje następujące przedsięwzięcia:

- Sporządzenie opracowania bibliograficznego "Stan wojenny w Polsce. Stan badań" (redakcja Antoni Dudek i Krzysztof Madej), zawierającego przegląd ponad pięciuset publikacji i artykułów dotyczących tego tematu. Opracowanie jest dostępne na stronie internetowej www.ipn.gov.pl oraz w formie powielonej broszury.
- Książka "Stan wojenny w dokumentach władz państwowych PRL (1980-1983)" (wybór oraz opracowanie Bogusław Kopka i Grzegorz Majchrzak), w której znajdują się 54 dokumenty ilustrujące przygotowania do stanu wojennego, operację jego wprowadzenia oraz najistotniejsze wydarzenia z późniejszego okresu.
- Książka "Świadczenia stanu wojennego" (wybór oraz opracowanie Antoni Dudek i Krzysztof Madej), zawierająca 28 najciekawszych relacji działaczy struktur podziemnych oraz osób represjonowanych z terenu całego kraju. Relacje te zostały wybrane z ponad 50 wspomnień zarejestrowanych i opracowanych przez pracowników pionu edukacyjnego IPN.
- Konferencja "Stan wojenny w Polsce - spojrzenie po 20 latach" w dniu 13 grudnia 2001 r. w Warszawie z udziałem badaczy oraz uczestników omawianych wydarzeń ze strony władz PRL i opozycji. Wybrane referaty oraz autoryzowane fragmenty dyskusji zostaną opublikowane.
- Książka "Stan wojenny w Polsce", zawierająca syntetyczne opracowania przygotowane przez poszczególne oddziałowe biura edukacji IPN na temat dziejów stanu wojennego na ich obszarze. Planowany termin wydania - połowa 2002 r.

WYSTAWA

"STAN WOJENNY - SPOJRZENIE PO DWUDZIESTU LATACH"

W dwudziątą rocznicę wprowadzenia stanu wojennego Biuro Edukacji Publicznej przygotowało wystawę "Stan wojenny - spojrzenie po dwudziestu latach", która będzie otwarta jednocześnie w dziesięciu miastach w Polsce. Prezentujemy zarówno dokumentację fotograficzną zgromadzoną przez służby specjalne czy oficjalne agencje, jak i zdjęcia wykonane przez niezależnych fotografów, często amatorów. Zależało nam na tym, aby wiernie oddać klimat tamtych lat, mniejszą wagę przywiązywaliśmy do wartości artystycznej zdjęć.

Uzupełnieniem materiału fotograficznego są dokumenty, ulotki, afisze, plakaty, "bibuła" oraz takie eksponaty, jak wyposażenie podziemnej drukarni, pamiątki internowanych czy elementy rynsztunku milicji i ZOMO.

Oddziały IPN przygotowały swoje wersje wystawy, kładące nacisk na dokumentację stanu

wojennego w poszczególnych regionach. Otwarcu wystaw towarzyszą dyskusje panelowe, konferencje naukowe, a często także uroczystości rozstrzygnięcia konkursów historycznych dla młodzieży szkolnej.

Dokumentacja zgromadzona na potrzeby wystawy będzie wykorzystana także w pakiecie edukacyjnym dla szkół.

Agnieszka Rudzińska

WYSTAWA

"STAN WOJENNY - SPOJRZENIE PO DWUDZIESTU LATACH"

**Biuro Edukacji Publicznej
Instytutu Pamięci Narodowej
- Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu**

Scenariusz wystawy:

Agnieszka Rudzińska, Janusz Kotański, Paweł Sasanka

Współpraca:

Agnieszka Bajor-Zagórska, Wojciech Czaplicki, Leszek Rysak,

Konsultacja naukowa:

dr hab. Paweł Machcewicz, dr Władysław Bułhak, dr Antoni Dudek

Koncepcja plastyczna:

Krzysztof Findziński

Opracowanie cyfrowe obrazu:

Wiesław Michalczyk, Krzysztof Siwiec

Materiały archiwalne, zdjęcia i eksponaty pochodzą ze zbiorów:

Instytutu Pamięci Narodowej,

Ośrodka KARTA,

Polskiej Agencji Informacyjnej,

Archiwum Filmowego WFDiF,

Muzeum Historycznego m. St. Warszawy,

oraz ze zbiorów prywatnych

Cytaty z książek:

Akty Przemocy i Terroru w PRL, zeszyt 6, oprac. Komitet Helsiński w Polsce, [Warszawa 1984].

Antoni Dudek, Tomasz Marszałkowski *Walki uliczne w PRL 1956-1989*, Kraków 1999.

Jakub Karpiński *Dziwna wojna*, Paryż 1990.

Jakub Karpiński *Portrety lat. Polska w odcinkach 1944-1981*, Londyn 1989.

Andrzej Paczkowski *Pół wieku dziejów Polski 1939-1989*, Warszawa 1995.

Marek Pernal, Jan Skórzyński *Kalendarium Solidarności 1980-1989*, Warszawa 1990.

Solidarność. XX lat historii, Warszawa 2000.

Stan wojenny w Polsce. Kalendaria wydarzeń 13 XII 1981 - 31 XII 1982, oprac. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Warszawa 1999.

Szczególne podziękowania składamy wszystkim, których bezinteresowna pomoc umożliwiła zorganizowanie wystawy, a w szczególności:

Joannie Fiszer, Zbigniewowi Hołdysowi, Stefanowi Melakowi, Włodzimierzowi Reklajtisowi, Janowi Rysakowi i Edmundowi Stasiakowi